

YTTRANDE

2016-03 14

Dnr Ku 2015/02515/KL

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråds remissvar avseende museiutredningens betänkande Ny museipolitik (SOU 2015:89) dnr Ku 2015/02515/KL.

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam) är Sveriges största museiförening med 539 medlemsmuseer (2016-02-29). Medlemmarna i föreningen rekryteras från orter över hela Sverige. ArbetSam har i samarbete med Arbetets museum identifierat 1 463 museianläggningar i Sverige. Driftsformerna för dessa museer är mycket varierade. Här finns enskilda föreningar, stiftelser, privatpersoner och företag som sköter den vardagliga driften. Ägandeförhållandena är minst lika mångfacetterade med föreningar, stiftelser, kommuner, företag och privatpersoner som ägare. Huvudparten av arbetslivsmuseerna drivs av ideella krafter.

Bakgrund

På arbetslivsmuseerna berättar man om människor, deras liv och deras drömmar och om arbetets vardag men också om maskiner och teknik. Gemensamt för arbetslivsmuseerna är att man huvudsakligen arbetar med den senare delen av 1800-talets och 1900-talets historia. Under den perioden utvecklades Sverige till ett industriland. Industrianläggningarna i Sverige lokaliserades till strömmande vatten och dammar där det fanns tillgång till vattenkraft. Sveriges industrialisering skedde därigenom på små orter som sedan utvecklades till större bruksorter.

Många industrianläggningar har bevarats och visas idag upp som arbetslivsmuseer. Dessa museer drivs till största delen av ideellt arbetade personer som berättar om den egna bygden och människorna som var verksamma där. Detta har varit möjligt genom de lokala museibyggnas enträgna, tålmodiga och uppoffrande arbete. Det skulle vara omöjligt att förstå hur Sverige utvecklats det land det är idag, utan dessa ideella krafter. I den svenska museiskatten finns idag 1 463 arbetslivsmuseer som förmedlar industrisamhällets kulturarv.

ArbetSam är en museiförening som organiserar arbetslivsmuseer. Bevarandet av industrisamhällets kulturarv har i mycket stor omfattning överlåtits till civilsamhällets organisationer. Där finns de kunskaper och resurser som krävs för ett långsiktigt och hållbart bevarande av kulturarvet. ArbetSam arbetar för en vidare tolkning av industrisamhällets kulturarv genom att betona produktionens, sociala, politiska och kulturella sammanhang.

ArbetSam har valt att fokusera på de delar i museiutredningen som berör eller kan komma att beröra arbetslivsmuseerna.

I ArbetSams yttrande förekommer hänvisningar till Arbetets museums yttrande på Ny museipolitik SOU 2015:89.

Synpunkter på betänkandet Ny museipolitik SOU 2015:89

10.2 Ny inriktning på museipolitiken

ArbetSam välkomnar förslag på ny inriktning av museipolitiken. ArbetSam tolkar initiativet som en viljeriktning att betona demokratin och att statligt finansierad kultur ska komma fler tillgodo. ArbetSam anser att en museilag och en myndighet är positiv om man beaktar våra synpunkter.

10.3 Slå fast museernas ställning i en lag

ArbetSam instämmer i Arbetets museums åsikt i följande:

"Arbetets museum delar betänkandets slutsats att en särskild museilag kan vara ett användbart verktyg för att freda offentligt finansierade museer från politisk detaljstyrning. Vi delar även betänkandets slutsats att museernas uppdrag ska innefatta "ett reflekterande och kritiskt förhållningssätt till historien samt öppenhet för olika berättelser och perspektiv"(s. 260).

Arbetslivsmuseer bör stå utanför lagen

Utredningen föreslår att kommersiella och ideella verksamheter som drivs som självständiga stiftelser, föreningar eller bolag undantas att omfattas av lagen. "De verksamheter som vanligen avses med arbetslivsmuseer, hembygdsmuseer och motsvarande kommer alltså inte att beröras av förslaget" (s. 270). Det är svårt att läsa ut vilka sanktioner utredningen föreslår ska träda i kraft vid lagbrott. Men det är främst med tanke på risken för sanktioner riktade mot museer som lyder under lagen som ArbetSam ser en fördel i att arbetslivsmuseerna inte omfattas av museilagen. Som nämns ovan tolkar ArbetSam museilagen som ett sätt att betona vikten av att offentligt finansierade museer arbetar demokratifrämjande. Det vi främst vill värna hos arbetslivsmuseerna är deras frihet och obundenhet att välja såväl mål som syften och arbetsmetoder på egen hand och utifrån egen lust och drivkraft."

Museidefinition i lagtexten

ArbetSam anser att det är oerhört viktigt att man inte definierar vad ett museum är.

ArbetSam anser att det är att det är oerhört viktigt att arbetslivsmuseerna själva får definiera sig som museum.

ArbetSam instämmer i Arbetets museums åsikt i följande:

"Arbetets museum menar att den föreslagna museidefinitionen med stor sannolikhet kommer att medföra gränsdragningsproblem. Lagtexten bör därför än tydligare poängtera att lagen inte avser att definiera vad som är ett museum, det vill säga att lagtexten inte är någon museidefinition, utan att den redogör för vilka typer av museer som lagen omfattar (s. 266), (s. 269)."

Farhågor med en museilag

ArbetSam anser att det med en museilag finns en risk att arbetslivsmuseerna bortdefinieras.

ArbetSam anser att lagen inte får bli ett redskap för kommuner att frånsäga sig sitt ansvar genom att till exempel välja föreningsdrift för museer.

ArbetSam instämmer i Arbetets museums åsikt i följande:

"Arbetets museum ser som sagt fördelar med den föreslagna museilagen. Men om en museilag skulle leda till att museer med icke utbildad personal får svårare att få offentlig finansiering så motverkas lagens syfte radikalt eftersom det skulle försvaga arbetslivsmuseerna som är de mest effektiva kulturarvsaktörerna vi har i landet."

Museiutredningen betonar att det övergripande syftet med lagen är "det demokratiska samhällets utveckling" och att specifikt "främja allas deltagande i samhällslivet" (s 271). I kombination med att statliga museer ges i uppdrag att tillgängliggöra sin verksamhet för människor i hela landet (s. 289) är detta utmärkta ambitioner. Arbetets museum ser dock en risk

i att lagen skapar ett fokus på de museiverksamheter som omfattas av lagen och att museer som inte omfattas av lagen utestängs från statlig och annan finansiering.

Den statligt finansierade kulturen har sedan kulturpropositionen 1974 som uttalat mål att demokratisera kulturarvet. Frientréreformen som återinförs under 2016 är ett kraftfullt redskap för att nå detta mål. Vi vet dock på förhand att reformen framförallt kommer att gynna människor i storstad. Det finns också farhågor om att frientréreformen i sig inte är tillräcklig för att vi ska uppnå högt ställda förhoppningar om en socialt rättvis och jämlik tillgång till kultur. För att uppfylla kulturarvspropositionens intentioner är det viktigare än någonsin att den statliga kulturen kan rikta attraktiva erbjudanden till många medborgare på många platser runt om i landet. Det är genom bred och socialt rättvis delaktighet i angelägna samtal som demokratin och delaktigheten fördjupas."

"Cirka 15 000 människor jobbar ideellt på arbetslivsmuseerna som tillsammans har cirka 10 miljoner besök årligen. Arbetslivsmuseerna finns framför allt på mindre orter, bruksorter och landsbygd runt om i landet. De människor som driver och besöker arbetslivsmuseer har den statligt finansierade kulturen svårt att nå genom andra kanaler. Att nå arbetslivsmuseerna och deras publik med erbjudanden om att vara en del av förverkligandet av kulturarvspropositionens intentioner ger en enorm uppväxling på utfallet av den statligt finansierade kulturen.

Det är således av yttersta vikt att arbetslivsmuseerna stärks av kulturarvspropositionen. Kulturarvssektorn delar ansvaret för att den föreslagna museilagen inte skapar fokus på offentligt finansierade museer på de ideellt drivna kulturarvsaktörernas bekostnad."

10.5 Inrätta en ny myndighet för museifrågor

ArbetSam anser att förslaget att bilda en ny myndighet är positiv.

ArbetSam instämmer i Arbetets museums åsikt i följande:

"Arbetets museum delar betänkandets slutsats att en sektorsmyndighet på nationell nivå med ett övergripande ansvar för museifrågor kan ge fördelar för kulturarvssektorn. Det framstår som rimligt att medel överförs från Riksställningar och att vissa myndighetsuppgifter flyttar över till den nya myndigheten. Fördelen är att kompetens samlas och den nya myndigheten kan ta ett övergripande ansvar för bidragsfördelning, utvärderingsmetoder, omvärldsbevakning och museistatistik. Den största potentialen med en myndighet som inom sig samlar en omfattande museikompetens är att sektorn får en nationellt verkande kompetent aktör att föra verksamhetsutvecklande dialog med. Men även mot parter utanför sektorn ser vi en vinst med en aktör som utifrån en expertroll kan föra museers talan och kvalitetsstämpla verksamhet. En kompetent museimyndighet kan agera som kvalitetsgarant i samtal med exempelvis regionala och kommunala instanser som rör kulturarvsfrågor. "

Farhågor mot betänkandets ekonomiska kalkyl

ArbetSam anser att myndighetens ekonomiska och personella resurser är för små i förhållande till uppdragets omfattning vilket innebär att det kan bli svårt att genomföra de intentioner som förslaget innebär.

ArbetSam instämmer i Arbetets museums åsikt i följande:

"En invändning mot en sektorsmyndighet är att utredningen förvisso ger goda argument för samordning av olika funktioner men att den i stor grad undervärderar kostnaderna för densamma. Arbetets museum ifrågasätter den ekonomiska kalkyl som utredningen gör och ser en farhåga att syftet kan motverkas om uppdraget är omfattande samtidigt som de personella resurserna är starkt begränsade. Utredningen uppskattar att en ny myndighet omfattar ca 12-14 personer (s. 317). Det är inte rimligt att tro att den kalkylen håller. Därvid ser vi en risk att syftet kan motverkas.

Sammanfattningsvis är vi positiva till ökad samordning på museiområdet men har invändningar mot den ekonomiska kalkylen som kan innebära att förslaget kan vara kontraproduktivt om inte myndigheten har resurser att vara den samlade kraft som så väl behövs. "

10.5.2 Fördela statsbidrag inom museisektorn

ArbetSam anser att en myndighet kan skapa förbättringar vad gäller professionalitet vid bidragshantering.

ArbetSam anser att det finns risk för sårbarhet för ideella organisationer som ArbetSam, att enbart ha en bidragsgivare.

ArbetSam instämmer i Arbetets museums åsikt i följande:

"Arbetets museum välkomnar förslaget om ett statsbidrag på 28 miljoner för utvecklingsprojekt. Att museer på detta vis ges incitament till samverkan är bra. Men vi menar att förordningen bör lyfta och prioritera samverkansprojekt som är bredare och som inte bara betonar samverkan inom sektorn. Museerna bör likaså uppmuntras att samverka med exempelvis det civila samhället, forskarvärlden och näringslivet. Ett sätt att uppmuntra samverkan utanför sektorn är att följa Norges exempel där museer som lyckas attrahera extern finansiering får en uppmuntran i form av ytterligare 25% av summan från statliga medel (se Gaveförsterkningsordningen för konst- och kulturformål Kap. 320, Post 85 – Retningslinjer gjeldende fra 1. januar 2016). På så vis vinnlägger sig staten om att man inte bestraffar de museer som lyckas skapa externa samarbeten genom att inte behöva skriva upp statsbidragen på samma sätt som man måste göra till institutioner som befinner sig i kris.

Arbetets museum föreslår likaså att den föreslagna myndigheten ges i uppdrag att tillsammans med museisektorn utarbeta riktlinjer för prioriteringar för vad bidragen ska gynna och förstärka. Den övergripande idén bör vara att sammanlänka bidragsfördelningen med den kommande kulturarvspropositionens övergripande intentioner om en demokratisering av kulturarvet samt att slå vakt om självständighet och armlängds avstånd."

10.5.5 Statistik och omvärldsbevakning

ArbetSam instämmer i Arbetets museums åsikt i följande:

"Arbetets museum vill framhålla vikten av att arbetet med statistik kring arbetslivsmuseernas verksamhet och besökstal som Myndigheten för kulturanalys initierade 2013 även fortsättningsvis lyfts fram i statistiken över museibesökare. "

Lovisa A. Grentzelius, verksamhetsutvecklare

På uppdrag av:
Anders Lind, ordförande